пізнішого радянського часу. Школа створювала надетнічну радянську ідентичність, але водночас визначала межі допустимого культурного розмаїття. Образ «іншого» еволюціонував від відкрито позначеного політичного чи конфесійного ворога до мовного та культурного «відхилення». Для Поділля наслідком стало формування багатошарових ідентичностей, у яких локальне та етнокультурне поєднувалося з радянською громадянськістю.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). Київ : Альтернативи, 1999. 304 с.
2. Даниленко О. В., Кононенко В. В. Національна освіта у збереженні самобутності єврейських громад Поділля. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 131–143.
3. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? Мюнхен : Сучасність, 1968. 262 с.
4. Гуцол Д. О. Інтелігенція Поділля: соціально-політичний портрет та культурно-освітня діяльність у 1920-ті роки : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2021. 258 с.
5. Красян О. Русифікація української освіти на Поділлі в 1930-ті рр. *Краєзнавчі дослідження : матеріали XXXVI Вінницької всеукр. наук. істор.-краєзн. конф., 8 листоп. 2024 р.* / ред. кол.: О. А. Мельничук та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2025. С. 228–231.

Владислав Курбанов

КОЛЕКЦІЯ РАДЯНСЬКИХ БОЙОВИХ ОРДЕНІВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ФОНДАХ ВІННИЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ

Анотація. *У статті зроблено систематичний аналіз бойових орденів Радянського Союзу з колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею. Також подано їх детальний опис.*

Ключові слова. *Вінницький обласний краєзнавчий музей, фалеристика, ордени, колекція.*

Vladislav Kurbanov

A COLLECTION OF SOVIET MILITARY ORDERS FROM WORLD WAR II IN THE COLLECTIONS OF THE VINNYTSIA REGIONAL LOCAL HISTORY MUSEUM

Abstract. *This article presents a systematic analysis of the military decorations of the Soviet Union from the collection of the Vinnytsia Regional Museum of Local History. It also provides a detailed description of them.*

Keywords. *Vinnytsia Regional Museum of Local History, phaleristics, orders, collection.*

Актуальність статті полягає в тому, що наразі немає єдиного систематизованого дослідження бойових орденів в колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею (далі – ВОКМ). Метою дослідження є

висвітлення всіх наявних бойових орденів Радянського Союзу в період Другої світової війни (далі – ДСВ) та тих, що знайшли своїх героїв в повоєнний час.

Колекція всіх нагород музею занесена в інвентарну групу обліку «Нумізматика». На 2011 р. в ній нараховувалося більше 30 000 одиниць музейних предметів, з них 250 нагород. Наразі це число є набагато більшим, враховуючи нові надходження кожного року [45, с. 1]. Після опрацювання фондової колекції музею, автором встановлено, що на сьогодні у ній знаходиться 44 бойових ордени СРСР.

З них нараховується, орденів: «Леніна» – 4; «Червоного Прапора» – 17; «Суворова II ст.» – 1; «Олександра Невського» – 1; «Вітчизняної війни I ст.» – 3; «Вітчизняної війни II ст.» – 5; «Червоної Зірки» – 12; «Слави I ст.» – 1 [45, с. 1-46].

Перед початком основної систематизації варто сказати, що більшість наявних нагород з колекції є частинами комплектів, якими були нагороджені кавалери орденів та медалей.

Орден «Леніна» – найвища нагорода СРСР, видавалася за особливо видатні звершення в революційному русі, трудовій діяльності, захисті соціалістичної вітчизни, розвитку дружби та співпраці між народами, зміцненні миру. Ми розглянемо варіанти за бойові здобутки. Заснований орден 6 квітня 1930 р. Загальна кількість нагороджень склала 431 418 [46, с. 10].

В колекції музею представлено чотири ордени «Леніна»: Толкачова Михайла Олександровича, учасника оборони Сталінграду, №16430, 1944 р. [1]; Арабея Павла Григоровича, генерал-майора, командира 241 Вінницької стрілецької дивізії, №49507, 1945 р. [2]; Болтрушка Павла Семеновича, військового комісара Вінницької області, №100532, 1949 р. [3]; Ольштинського Івана Давидовича, капітана I рангу Військово-морського флоту (далі – ВМФ) радянської армії, №142946, 1951 р. [4; 46, с. 352].

Орден «Червоного Прапора» - перший з радянських відзнак. Затверджений 16 вересня 1918 р. для нагородження за особисту хоробрість, самовідданість і мужність, проявлені при захисті соціалістичної вітчизни. Ним також нагороджувалися військові частини і кораблі, державні установи та громадські організації. До створення ордену «Леніна», він залишався вищою нагородою Радянського Союзу. Кількість отримань становить 581 300 [46, с. 28-29].

В музейній колекції зберігається 17 орденів «Червоного Прапора»: Садового Трохима Мойсейовича, командира полку 241-ї Вінницької стрілецької дивізії, два ордени №28493, 1942 р., №86057 1944 р. [5; 9]; Закржевського Антона Йосиповича, викладача військової тактики на вищих офіцерських курсах «Постріл», два ордени №62718, 1943 р., №146320, 1944 р. [6; 13]; Арабея Павла Григоровича, генерал-майора, командира 241 Вінницької стрілецької дивізії, три ордени №68883, №70252, 1943 р., №148604 1944 р. [7; 8; 14]; Болтрушка Павла Семеновича, начальника відділу кадрів Литовського штабу партизанського руху, та комісара головного управління кадрів Народного комісаріату оборони (далі – НКО) СРСР, три ордени №101668, №11187-(2), №7335-(3), 1944 р. [10-12]; Ольштинського Івана Давидовича, капітана I рангу ВМФ радянської армії, два ордени №164224, 1944-1945 рр., №526535, 1967 р. [15; 21]; Черніченка Григорія Гавриловича, учасника ДСВ, №389695, 1952 р. [16]; Соболевського Павла Ілліча, командира по особливих

дорученнях у Г. І. Котовського в період «громадянської війни», учасника ДСВ, №475100, 1957 р. [17]; Лосєва Івана Івановича, учасника розгрому Кронштадтського заколоту та ДСВ, №475108, 1957 р. [18]; Толкачова Михайла Олексійовича, учасника війни, №475147, 1957 р. [19]; Чорного Павла Івановича, учасника ДСВ, №481924, 1957 р. [20; 46, с. 353].

Орден «Суворова II ст.» – заснований 29 липня 1942 р. для нагородження командирів Червоної армії. Видавався за видатні успіхи в справі управління військами, відмінну організацію бойових операцій і проявлені при цьому рішучість і наполегливість. Ними нагороджувалися командири корпусів, дивізій і бригад, їхні заступники і начальники штабів. Загальна кількість видань 8 768 [46, с. 46; 49].

У музейному зібрані є один орден «Суворова II ст.» Арабея Павла Григоровича, генерал-майора, командира 241 Вінницької стрілецької дивізії, №632, 1943 р. [22; 46, с. 353].

Орден «Олександра Невського» – заснований 29 липня 1942 р. для нагородження командного складу Червоної армії за видатні заслуги в організації і керівництві бойовими операціями та за успіхи в боях за батьківщину. Загальна кількість нагороджень 42 165 [46, с. 64-65].

У колекції представлений один орден «Олександра Невського» Садового Трохима Мойсейовича, командира 241 Вінницької стрілецької дивізії, №21101, 1944-1945 рр. [23; 46, с. 355].

Ордени «Вітчизняної війни I та II ст.» – засновані 20 травня 1942 р. Ними нагороджувалися особи рядового і начальницького складу червоної армії, ВМФ, військ Народного комісаріату внутрішніх справ і партизанських загонів, що проявили в боях за радянську батьківщину хоробрість, стійкість і мужність, а також військовослужбовці, які своїми діями сприяли успіху бойових операцій. Загальна кількість бойових нагороджень I ст. – 324 903, II ст. - 985 633 [46, с. 75-76, 83].

В музеї зберігаються три ордени «Вітчизняної Війни I ст.»: Арабея Павла Григоровича, генерал-майора, командира 241 Вінницької стрілецької дивізії, №39216, 1943-1944 рр. [24]; Ольштинського Івана Давидовича, капітана I рангу ВМФ радянської армії, №75285, 1944 р. [25]; Чорного Павла Івановича, учасника ДСВ, №85786, 1944 р. [26; 46, с. 356].

У фалеристичній колекції зберігається п'ять орденів «Вітчизняної Війни II ст.»: Ольштинського Івана Давидовича, капітана I рангу ВМФ радянської армії, №21165, 1943 р. [27]; Мельника Павла Павловича, учасника Вінницької підпільної організації, №113200, 1944 р. [28]; Садового Трохима Мойсейовича, командира 241 Вінницької стрілецької дивізії, №232261, 1944 р. [29]; Куля Івана Микитовича, командира роти 241 Вінницької стрілецької дивізії, №425118, 1945 р. [30]; Курія Юрія Іларіоновича, учасника молодіжної підпільної організації, №928027, 1963-1965 рр. [31; 46, с. 356].

Орден «Червоної Зірки» – заснований 6 квітня 1930 р. Ним нагороджувались військовослужбовці, співробітники органів державної безпеки та інші громадяни СРСР, а також військові частини, з'єднання та об'єднання; окрім того, особи, що не були громадянами СРСР, які особливо відзначились в боях проти ворогів радянської влади. Загальна кількість нагороджень – 3 876 740 [46, с. 98-99].

В музеї зберігаються 12 орденів «Червоної Зірки»: Кривоноса Йосипа Семеновича, учасника ДСВ, два ордени №103311, 1943 р., №388390, 1945 р. [32-33]; Смаля Степана Васильовича, учасника Першої світової та «громадянської воєн» і ДСВ, №831744, 1945 р. [34]; Дзюби Івана Івановича, учасника ДСВ, №837836, 1945 р. [35]; Ольштинського Івана Давидовича, капітана І рангу ВМФ радянської армії, №922744, 1945 р. [36]; Куля Івана Микитовича, командира роти 241 Вінницької стрілецької дивізії, №965202, 1945 р. [37]; Кучеренка Олександра Євтихійовича, учасника ДСВ, професора Вінницького мединституту, №1170841, 1946-1947 рр. [38]; Черніченка Григорія Гавриловича, учасника ДСВ, два ордени №1787966, №2577311, 1946-1947 рр. [39; 41]; Садового Трохима Мойсейовича, командира 241 Вінницької стрілецької дивізії, №2236984, 1946-1947 рр. [40]; Горба Івана Івановича, ветерана ДСВ та учасника звільнення Вінниччини, №2896395, 1950 р. [42]; Колмакова Миколи Хомича, учасника Вінницького підпілля, №3702651, 1979 р. [43; 46, с. 356].

Орден «Слави І ст.» – заснований 8 листопада 1943 р. Ним нагороджувалися особи рядового і сержантського складу Червоної армії, а в авіації й ті, хто мав звання молодшого лейтенанта. Повний кавалер орденів слави прирівнювався до Героя Радянського Союзу, загальна кількість нагороджень 5 820 [46, с. 108, 357].

В колекції є один орден «Слави І ст.» Горобця Володимира Антоновича, учасника ДСВ та кавалера всіх орденів Слави, №1760, 1945 р. [44; 46, с. 357].

Отже, у фондах ВОКМ зберігаються ордени періоду ДСВ та ті, які знайшли своїх героїв в мирні часи. Більшість з них належала уродженцям Вінниччини, а також тим, хто брав участь у її звільненні від загарбників. Вони є цінним джерелом для вивчення фалеристики XX століття.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вінницький обласний краєзнавчий музей (далі-ВОКМ). Орден «Леніна» - Н-10928, КВ-13649, СФ-1-250.
2. ВОКМ. Орден «Леніна» - Н-13205, КВ-36951, СФ-1-1159.
3. ВОКМ. Орден «Леніна» - Н-16530, КВ-40826, СФ-1-1167.
4. ВОКМ. Орден «Леніна» - Н-10930, КВ-13152, СФ-1-268.
5. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-10847, КВ-18771, СФ-1-169.
6. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-17300, КВ-62740, СФ-1-9307.
7. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-13208, КВ-36954, СФ-1-1162.
8. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-13207, КВ-36953, СФ-1-1161.
9. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-10848, КВ-18772, СФ-1-170.
10. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-16528, КВ-40824, СФ-1-1165.
11. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-16529, КВ-40825, СФ-1-1166.
12. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-16531, КВ-40827, СФ-1-1168.
13. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-17299, КВ-62739, СФ-1-9306.
14. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-13206, КВ-36952, СФ-1-1160.
15. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-6705, КВ-13151, СФ-1-267.
16. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-11344, КВ-25320, СФ-1-287.
17. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-11345, КВ-25321, СФ-1-268.
18. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-10846, КВ-14510, СФ-1-168.
19. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-2191, КВ-13651.
20. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-16606, КВ-47050, СФ-1-8350.

21. ВОКМ. Орден «Червоного Прапора» - Н-6703, КВ-13150, СФ-1-266.
22. ВОКМ. Орден «Суворова II ст.» - Н-13198, КВ-36994, СФ-1-1157.
23. ВОКМ. Орден «Олександра Невського» - Н-10845, КВ-18768, СФ-1-167.
24. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни I ст.» - Н-13200, КВ-36946, СФ-1-1158.
25. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни I ст.» - Н-6706, КВ-13153, СФ-1-268.
26. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни I ст.» - Н-16607, КВ-47052, СФ-1-8351.
27. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни II ст.» - Н-6707, КВ-13154, СФ-1-270.
28. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни II ст.» - Н-10745, КВ-11618, СФ-1-62.
29. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни II ст.» - Н-10842, КВ-18769, СФ-1-164.
30. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни II ст.» - Н-11844, КВ-31511, СФ-1-1156.
31. ВОКМ. Орден «Вітчизняної війни II ст.» - Н-18827, КВ-62856, СФ-1-9298.
32. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-10839, КВ-12895, СФ-1-161.
33. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-10840, КВ-12894, СФ-1-162.
34. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-16698, КВ-49565, СФ-1-8364.
35. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-10841, КВ-12826, СФ-1-163.
36. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-10929, КВ-13155, СФ-1-271.
37. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-11843, КВ-31510, СФ-1-1154.
38. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-18375, КВ-66117, СФ-1-9302.
39. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-11342, КВ-25318, СФ-1-285.
40. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-10837, КВ-18770, СФ-1-159.
41. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-11343, КВ-25319, СФ-1-286.
42. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-16641, КВ-48308, СФ-1-8352.
43. ВОКМ. Орден «Червоної Зірки» - Н-10944, КВ-23437, СФ-1-273.
44. ВОКМ. Орден «Слави I ст.» - Н-10916, КВ-19950, СФ-1-238.
45. Висоцька Л.Б. Нагороди в колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею. Вінниця, Вінницький обласний краєзнавчий музей, 2011. 46 с. (Рукопис).
46. Reznik A. Soviet Orders and Medals. Київ, Українська конфедерація журналістів, 2023. 368 с.